

ประชาธิปไตย: แนวคิดและหลักการเบื้องต้น

Democracy: Concept and Basic Principle

ประภัสสร ทองอินดี

บทคัดย่อ

ประชาธิปไตยเป็นระบอบการปกครองโดยประชาชน ซึ่งถูกนำไปใช้อย่างแพร่หลายในประเทศต่างๆ ทั่วโลก เป็นระบอบการปกครองที่มีวิวัฒนาการมาอย่างยาวนานนักวิชาการส่วนใหญ่เห็นว่าเริ่มมาจากสมัยกรีกโบราณ และได้มีการพัฒนาการมาจนถึงปัจจุบัน การทำความเข้าใจและเรียนรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตยเป็นสิ่งที่มีประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตของบุคคลในสังคม ช่วยให้บุคคลรู้จักสิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ที่ตนเองพึงมี รวมไปถึงเพื่อการดำเนินชีวิตในสังคมร่วมกันอย่างมีความสุข และช่วยพัฒนาสังคมให้มีความเจริญก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น รวมถึงเพื่อเป็นข้อมูลให้กับผู้ที่สนใจศึกษานำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันและเป็นพื้นฐานให้ศึกษาในระดับสูงต่อไป บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความหมายหรือนิยามของประชาธิปไตย รูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตย ลักษณะของประชาธิปไตย รูปแบบประชาธิปไตยแบบมีผู้แทนหรือประชาธิปไตยทางอ้อม รวมถึงการแสดงออกทางอำนาจที่บุคคลพึงมีตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย

คำสำคัญ: ประชาธิปไตย, ระบอบการปกครอง, สิทธิและเสรีภาพ

Abstract

Democracy, the government of the people, is widely applied across the globe. It has long history dated back to the Ancient Greek era and has been developing to present. Understanding and learning about democracy is beneficial to living in society and also help us truly understand rights, freedom and duties as well as living in society in harmony which will eventually improve to prosperous society and as a reference for higher levels of study . Therefore, objectives of this research are to propose definitions of democracy, forms of democracy, principle democracy, representative democracy or indirect democracy and individual legitimate power exercise under democracy regime.

Keywords: democracy, regime, rights and freedom, people

ความนำ

สังคมมนุษย์ในอดีตปัญหาทางสังคมและความขัดแย้งต่างๆ อาจไม่ปรากฏให้เห็นในสังคมมากนัก เมื่อสังคมมนุษย์มีขนาดขนาดใหญ่ขึ้น ประชากรเพิ่มมากขึ้น

ปัญหาทางสังคมและความขัดแย้งต่างๆ ได้เริ่มปรากฏให้เห็นชัดเจนมากยิ่งขึ้น โดยอาจเกิดจากความไม่เข้าใจกัน แนวคิดหรือทัศนคติของแต่ละบุคคลที่ไม่สอดคล้องกัน มนุษย์จึงได้เริ่มสร้างระเบียบ กฎเกณฑ์ต่างๆ เพื่อเป็น

พื้นฐานในการปฏิบัติร่วมกันของคนในสังคม เพื่อให้สังคมเกิดความสงบสุข หนึ่งในนั้น คือ ระบบการปกครอง ระบบการปกครองในโลกนี้ โดยรวมแบ่งได้เป็น ระบบการปกครองแบบเผด็จการและระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย (โกวิท วงศ์สุรวัฒน์, 2540, หน้า 66) ในบทความนี้จะกล่าวถึง ระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย ในปัจจุบันระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยได้รับความสนใจและกล่าวถึงอย่างกว้างขวางโดยเฉพาะในสังคมไทย การทำความเข้าใจและเรียนรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตยเป็นสิ่งที่มีประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตของบุคคลในสังคม ช่วยให้บุคคลรู้จักสิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ที่ตนเองพึงมี รวมไปถึงเพื่อการดำเนินชีวิตในสังคมร่วมกันอย่างมีความสุข และช่วยพัฒนาสังคมให้มีความเจริญก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น เนื่องจากประชาธิปไตย เป็นระบบการปกครองที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงต่อวิถีการดำรงชีวิตประชาชนในสังคมที่อยู่ภายใต้ระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย รวมถึงเพื่อเป็นข้อมูลให้กับผู้ที่สนใจศึกษานำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันและเป็นพื้นฐานให้ศึกษาในระดับสูงต่อไป จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ความหมายหรือนิยามของประชาธิปไตย รูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตย ลักษณะของประชาธิปไตย รูปแบบประชาธิปไตยแบบมีผู้แทนหรือประชาธิปไตยทางอ้อม รวมถึงการแสดงออกทางอำนาจที่บุคคลพึงมีตามระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย

การปกครองแบบประชาธิปไตย มีหลักฐานแสดงให้เห็นว่าเคยเกิดขึ้นมาแล้วในสมัยกรีกโบราณ รัฐในกรีกโบราณมีลักษณะเป็นนครรัฐ (city-states or polis) ในแต่ละนครรัฐมีรูปแบบการปกครองที่แตกต่างกันออกไป นครรัฐที่ใช้การปกครองโดยประชาชนโดยตรง ซึ่งก็คือ นครรัฐเอเธนส์ การปกครองในนครรัฐเอเธนส์เป็นหลัก

ฐานชั้นสำคัญที่แสดงให้เห็นว่าระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยเป็นรูปแบบการปกครองที่เคยเกิดขึ้นมาแล้วตั้งแต่อดีตและมีวิวัฒนาการและการพัฒนามาจนถึงปัจจุบัน การปกครองโดยประชาชนโดยตรงของนครรัฐเอเธนส์สมัยกรีกโบราณสังเกตเห็นได้จาก การมีสภาประชาชนซึ่งก็คือ อำนาจอธิปัตย์ สมาชิกของสภาประชาชนมาจาก ราษฎรชายทุกคนที่มีสถานภาพเป็นพลเมืองของนครรัฐอายุ 20 ปีขึ้นไป มีหน้าที่ในการออกกฎหมายและควบคุมการทำงานของฝ่ายบริหาร ทั้งด้านการปกครองและดำเนินนโยบายต่างประเทศ ต่อมาคือ คณะมนตรีห้าร้อย ซึ่งก็คืออำนาจอภิบาล คณะมนตรีห้าร้อยได้มาจากการจับสลากจากราษฎรชายทุกคนที่มีสถานภาพเป็นพลเมืองของนครรัฐอายุ 30 ปีขึ้นไป เพื่อให้ได้ตัวแทน 500 คน มีหน้าที่ในการบริหารนครรัฐให้เป็นไปตามกฎหมายและนโยบายที่สภาประชาชนกำหนด ส่วนอำนาจอตุลาการมีศาลประชาชน เป็นองค์กรที่ทำหน้าที่ตัดสินคดีความ บุคคลที่ดำรงตำแหน่งในศาลประชาชนได้มาจากการจับสลากจากราษฎรชายที่เป็นพลเมืองของนครรัฐอายุ 30 ปีขึ้นไป ศาลประชาชนประกอบไปด้วยลูกขุนประมาณ 201 คน หรือมากกว่านั้น นอกจากนี้ยังมีสภานายพล ซึ่งประกอบไปด้วยนายพลจำนวน 10 คน สภานายพลมาจากการเลือกตั้งโดยประชาชน และนายพลจำนวน 10 คนที่ถูกเลือกมาจากประชาชนจะเลือกผู้บัญชาการทหารสูงสุดอีกคน มีหน้าที่ควบคุมกิจการทางทหารและทางการทูต รวมไปถึงความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ จากที่ได้กล่าวไปจะเห็นว่าได้ว่าระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยของนครกรีกโบราณ โดยเฉพาะนครรัฐเอเธนส์ตั้งอยู่บนหลักพื้นฐาน 3 ประการ ได้แก่ การเลือกตั้งโดยกลุ่มประชาชน และการตัดสินใจโดยมวลชน รวมไปถึงการดำรงตำแหน่งต่างๆ นั้นจะหมุนเวียนกันไปไม่สามารถครองตำแหน่งได้ตลอดชีพ ระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยของนครกรีกโบราณ โดยเฉพาะนครรัฐเอเธนส์ที่ได้กล่าวไปในข้างต้นเป็นประชาธิปไตยที่ให้

สิทธิและเสรีภาพกับชาวนครรัฐเอเธนส์ที่เป็นผู้ชายและเป็นพลเมืองเป็นสำคัญ ส่วนสตรี พ่อค้าชาวต่างด้าว รวมไปถึงทาสเป็นจำนวนมาก มิได้รับสิทธิและเสรีภาพเท่าเทียมกับราษฎรชายที่เป็นพลเมืองประชาธิปไตยแบบนครรัฐเอเธนส์จึงเรียกได้ว่าเป็นประชาธิปไตยแบบเชื้อชาติเผ่าพันธุ์นิยมระหว่างคนชั้นกลางและคนชั้นสูง ซึ่งจะเห็นได้ว่าแตกต่างจากประชาธิปไตยในปัจจุบันเป็นอย่างมาก หลังจากการล่มสลายของกรีกโบราณระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยไม่ได้ถูกนำมาใช้อีก จนกระทั่งต้นศตวรรษที่ 13 แนวคิดเรื่องประชาธิปไตยได้รับการสนใจจากสังคมโลกอีกครั้ง จนกระทั่งถูกนำมาปฏิบัติให้เป็นรูปธรรมในประเทศต่างๆ และแพร่หลายออกไปทั่วทุกมุมโลก ซึ่งมีวิวัฒนาการและการพัฒนาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่อดีตสมัยกรีกโบราณจนถึงปัจจุบัน (อมร รัชศาสตร์ และคณะ, 2539, หน้า 10-13 และ จักรย์ พันธุ์ชูเพชร, 2552, หน้า 122) นักวิชาการชาวไทยและชาวต่างประเทศได้ให้นิยามความหมายที่เกี่ยวกับประชาธิปไตย เอาไว้แตกต่างกันออกไปหรือคล้ายคลึงกันขึ้นอยู่กับ มุมมอง แนวคิดและทัศนคติของนักวิชาการแต่ละท่าน ในที่นี้ผู้เขียนขอนำเสนอานิยามความหมายที่เกี่ยวกับประชาธิปไตยจากนักวิชาการทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศที่สำคัญ ได้แก่ Campbell (2008, pp. 4-5) ศาสตราจารย์วุฒิคุณ (Adjunct Professor) คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเวียนนา ได้กล่าวว่า คำว่า “Democracy” (ประชาธิปไตย) มีรากศัพท์จากภาษากรีกโบราณ คือ “demos” แปลว่า ประชาชน และ “kratos” แปลว่า อำนาจ เมื่อรวมกันแล้วให้ความหมายว่า อำนาจของประชาชน (rule by the people) และ โกวิท วงศ์สุรวัฒน์ (2540, หน้า 72-73) นักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ ได้ให้ทัศนะเพิ่มเติมว่า หลักการขั้นพื้นฐานของประชาธิปไตยก็คือ การยอมรับนับถือความสำคัญและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคล ความเสมอภาคและเสรีภาพของบุคคลในการดำเนินชีวิต

ส่วน Stephen (2004, pp. 169-170) นักวิชาการด้านรัฐศาสตร์สอนเกี่ยวกับการเมืองปกครองหลายมหาวิทยาลัยในประเทศอังกฤษ เช่น มหาวิทยาลัยบอร์นเมาท์ (Bournemouth of University) มหาวิทยาลัยเอ็กเซเตอร์ (University of Exeter) เป็นต้น ได้ให้ทัศนะเพิ่มเติมว่า ในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย ประชาชนจะมีโอกาสเลือกผู้ที่จะมาปกครองโดยอิสระ และได้กล่าวถึงประธานาธิบดีอับราฮัม ลินคอล์น จากสหรัฐอเมริกาว่า ได้กล่าวสุนทรพจน์ (The Gettysburg Address) ในวันที่ 19 พฤษภาคม ค.ศ.1863 เกี่ยวกับรัฐบาลในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย มีใจความว่า เป็นรัฐบาลของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน (government of the people, by the people, for the people)

ในขณะที่ รัชชชาติ อุ่นตรงจิตร (2550, หน้า 105) ได้กล่าวเกี่ยวกับ ประชาธิปไตยไว้อย่างน่าสนใจว่า คำว่าประชาธิปไตยเกิดขึ้นครั้งแรกในสมัยกรีก แต่ประชาธิปไตยในสมัยกรีกมีความแตกต่างจากประชาธิปไตยในสมัยปัจจุบัน คำว่า ประชาธิปไตย มาจากภาษาอังกฤษว่า Democracy แปลว่า การปกครองโดยประชาชน (rule by people) หรือเรียกอีกประการหนึ่งได้ว่า popular sovereignty คือ อำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน จากที่กล่าวไปจะเห็นได้ว่า นักวิชาการทั้งสี่ท่านมีแนวคิดที่คล้ายคลึงกันเกี่ยวกับ ประชาธิปไตย คือ ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจหรืออำนาจเป็นของประชาชน

Ranney นักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ อดีตประธานสมาคมรัฐศาสตร์แห่งสหรัฐอเมริกา (1993 อ้างใน บุญอริยิหมะ, 2550, หน้า 110) ได้ให้รายละเอียดเพิ่มเติมไว้อย่างน่าสนใจว่า ประชาธิปไตย หมายถึง รูปแบบการปกครองและประกอบไปด้วยหลักพื้นฐาน 4 ประการ ได้แก่

1. หลักอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน คือ อำนาจสูงสุดในการตัดสินใจเป็นของประชาชนทุกคนไม่เฉพาะกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง

2. หลักความเสมอภาคทางการเมือง พลเมืองทุกคนมีโอกาสเท่าเทียมกันในการมีส่วนร่วมหรือตัดสินใจทางการเมือง

3. หลักการฟังความคิดเห็นของประชาชน คือ การตัดสินใจของรัฐบาลมาจากการรับฟังหรือคำนึงถึงความต้องการของประชาชนทุกคนไม่เฉพาะกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ว่าต้องการสิ่งใด ไม่ต้องการสิ่งใด

4. หลักเสียงข้างมาก เป็นการตัดสินใจทางการเมืองของรัฐบาล หากกรณีใดความต้องการของประชาชนมีความแตกต่างกัน ไม่เป็นเอกฉันท์ รัฐบาลต้องตัดสินใจบนพื้นฐานของคนส่วนใหญ่หรือเสียงข้างมาก

สำหรับ Smith (1968 อ้างใน อมร รักษาสัตย์ และคณะ, 2539, หน้า 29) ได้ให้นิยามเกี่ยวกับประชาธิปไตยเพิ่มเติมให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น โดยได้กล่าวว่า ประชาธิปไตย คือ การปกครองโดยประชาชนในทางปฏิบัติ หมายถึง อำนาจในการตัดสินใจประเด็นปัญหาสำคัญของนโยบายสาธารณะต้องขึ้นอยู่กับคนจำนวนมากในสังคม และในการตัดสินใจนั้น ทุกคนสามารถออกเสียงได้เพียงเสียงเดียวไม่มีผู้ใดสามารถออกเสียงได้เกินหนึ่งเสียง ประชาชนใช้อำนาจโดยตรง เช่น การลงมติยืนยัน เป็นต้น หรือโดยอ้อมผ่านสถาบันตัวแทนซึ่งอำนาจของประชาชนจะถูกจำกัดอยู่ที่บัตรเลือกตั้งที่จะบังคับความรับผิดชอบให้เกิดแก่ผู้ที่ได้รับมอบอำนาจ รวมถึงตั้งอยู่บนพื้นฐานของความคิดเรื่องความเสมอภาคทั้งทางสังคมและเศรษฐกิจ การเลือกตั้งอย่างสม่ำเสมอ สักดิ์ศรีของมนุษย์ สิทธิของเสียงส่วนน้อย รวมถึงการได้รับการบริการของรัฐและสังคมอย่างเท่าเทียมกัน

ส่วน กระทรวงศึกษาธิการ (2542, หน้า 13) ได้กล่าวว่า การปกครองแบบประชาธิปไตย เป็นที่นิยมของ

ประชากรจำนวนมากในโลก และได้รับการยอมรับว่าเป็นระบอบการปกครองที่ดีที่สุด ซึ่งมีจุดเด่น คือ สอดคล้องกับความต้องการของคนส่วนใหญ่ในสังคม การปกครองแบบประชาธิปไตย ยึดถือหลักสำคัญในการปกครอง ได้แก่ มนุษย์มีความเท่าเทียมกัน มนุษย์มีเหตุผลสามารถที่จะปกครองตนเองได้ มนุษย์มีสิทธิ เสรีภาพ และต้องการมีหลักประกันในการใช้โดยสมบูรณ์ ซึ่งสอดคล้องกับ

Sodaro (2004, cited in Campbell, 2008, pp. 5-6) ศาสตราจารย์ด้านรัฐศาสตร์และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ มหาวิทยาลัยจอร์จทาวน์ ได้กล่าวว่า ในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยประชาชนมีสิทธิที่จะเลือกผู้ปกครองได้ด้วยการเลือกตั้ง เช่น การเลือกตั้งรัฐบาลหรือผู้ทำหน้าที่บริหารประเทศ นอกจากนี้ประชาชนยังสิทธิ เสรีภาพและอิสระในการดำเนินชีวิต แต่ต้องอยู่ภายใต้ขอบเขตของกฎหมายที่ได้กำหนดไว้ โดยประชาธิปไตยนั้นมีหลักพื้นฐานอยู่ 3 ประการ ได้แก่ ความเสมอภาค ความมีเสรีภาพหรืออิสระ และถูกควบคุมโดยรัฐบาลหรือกฎหมาย

สำหรับ Eremenko (2011, p. 1) นักวิชาการมหาวิทยาลัยวิจัยแห่งชาติ-โรงเรียนอุดมศึกษา เศรษฐศาสตร์รัสเซีย (Russia) ได้ให้รายละเอียดเพิ่มเติมว่า ประชาธิปไตยเป็นระบอบการปกครองที่อยู่บนพื้นฐานของ ระบบที่มีผู้แทนที่ถูกเลือกโดยประชาชน การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน สิทธิเสรีภาพของประชาชน รวมถึงมีสิทธิในการแสดงออกต่างๆ เพื่อเรียกร้องบางสิ่งบางอย่างที่ต้องการจากรัฐบาลของพวกเขา เช่น ในแถบสหภาพยุโรปประชาชนเข้าร่วมกระบวนการทางการเมืองภายใต้ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยผ่านทางกิจกรรมต่างๆ เช่น การเลือกตั้ง การประท้วง การคว่ำบาตร เป็นต้น จากที่ได้กล่าวไปสามารถสรุปได้ว่า ประชาธิปไตย มีนิยามความหมายหรือคำจำกัดความ ดังต่อไปนี้

1. อำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชนหรือ

ประชาชนมีอำนาจสูงสุดในรัฐ

2. ประชาชนในสังคมมีความเสมอภาคและเท่าเทียมกัน

3. ประชาชนมีสิทธิและเสรีภาพในการดำเนินชีวิต โดยอยู่ภายใต้ขอบเขตที่กฎหมายกำหนด

4. ประชาชนแสดงอำนาจในการปกครองผ่านทางกิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นและอำนวยความสะดวกโดยรัฐบาล เช่น การเลือกตั้ง การออกเสียงประชามติ การเสนอร่างกฎหมาย การชุมนุมตามที่กฎหมายกำหนดเพื่อเรียกร้องบางอย่างจากรัฐบาล เป็นต้น

ลักษณะสำคัญของประชาธิปไตย

ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยมีรากฐานมาอย่างยาวนานตั้งแต่อดีตโดยเริ่มตั้งแต่สมัยกรีกโบราณและได้พัฒนาต่อมาจนกระทั่งปัจจุบัน ลักษณะสำคัญของประชาธิปไตย (อมร รักษาสัตย์ และคณะ, 2539, หน้า 33-34 และชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2519, หน้า 15) มีดังต่อไปนี้

1. ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย รัฐบาลได้อำนาจมาจากประชาชนหรือโดยความยินยอมของประชาชน

2. การเลือกผู้แทนในสังคมสมัยใหม่ที่เป็นประชาธิปไตยแบบมีผู้แทนต้องเป็นการเลือกที่บริสุทธิ์ ยุติธรรมโดยประชาชนสามารถใช้สิทธิเลือกตั้งได้อย่างอิสระ

3. ให้ความสำคัญแก่แนวความคิดที่แตกต่าง รวมถึงมีการแก้ไขปัญหาด้วยการร่วมกันคิด ร่วมกันตัดสินใจ สถาบันทางการเมืองที่ทำหน้าที่ตัดสินใจทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม เช่น คณะรัฐมนตรี รัฐสภา โดยใช้วิธีอภิปรายแสดงความเห็นเพื่อหาข้อยุติ

4. เชื่อในความเป็นอิสระและเสรีภาพของมนุษย์ เช่น การนับถือศาสนา การชุมนุมทางการเมือง การแสดงความคิดเห็น การออกเสียงเลือกตั้ง เป็นต้น

5. การบังคับใช้กฎหมายยึดถือความเท่าเทียมกัน โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ

6. รัฐบาลต้องมีอำนาจจำกัด อำนาจต้องไม่ได้อยู่ในมือคนๆ เดียวหรือกลุ่มเดียว มีการแบ่งอำนาจและกระจายอำนาจ โดยมีการตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจซึ่งกันและกัน

7. การตัดสินใจหรือการปฏิบัติต้องเป็นไปตามเสียงข้างมาก โดยต้องคำนึงถึงสิทธิของคนส่วนน้อย

8. ประชาชนมีความเสมอภาคกันในด้านต่างๆ โดยเฉพาะความเสมอภาคด้านกฎหมาย และความมีโอกาสเท่าเทียมกันในด้านต่างๆ

9. ประชาธิปไตยอยู่บนพื้นฐานหลักการของเสรีนิยม ประชาชนต้องมีอิสระและเสรีภาพในการกระทำต่างๆ เช่น การแสดงความคิดเห็น การนับถือศาสนา การเดินทางไปได้ทุกที่ ที่ในสังคมที่อาศัยอยู่ เป็นต้น (Shively, 2008, pp. 159-160)

10. ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพต่างๆ อย่างกว้างขวาง โดยที่รัฐบาลเป็นผู้ให้หลักประกัน และคุ้มครองการใช้สิทธิเสรีภาพ อย่างน้อยสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่สำคัญ

11. รัฐบาลใช้หลักการปกครองโดยกฎหมาย หรือหลักนิติธรรม ไม่ใช้อำนาจตามอำเภอใจ เช่น บุคคลจะโดนจับหรือโดนลงโทษก็ต่อเมื่อทำผิดกฎหมายที่ได้ระบุไว้ รวมถึงต้องได้รับการตัดสินคดีอย่างรวดเร็วและเป็นธรรม เป็นต้น

12. ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศผ่านกลไกต่างๆ หรือใช้สิทธิที่จะแสดงบทบาทต่างๆ ได้โดยตรง

13. รัฐบาลต้องรับผิดชอบต่อประชาชน ประชาชนมีสิทธิที่จะแสดงความคิดเห็นในด้านต่างๆ ต่อรัฐบาลตลอดเวลา รวมถึงมีสิทธิเปลี่ยนแปลงรัฐบาลตามวิธีการที่ได้กำหนดไว้

ลักษณะสำคัญของประชาธิปไตยที่ได้กล่าวไปในข้างต้นมีหลายประการด้วยกัน เช่น การแสดงความคิดเห็น

คิดเห็น การบังคับใช้กฎหมายต้องมีความเท่าเทียมกัน การออกเสียงเลือกตั้ง เป็นต้น ลักษณะสำคัญของประชาธิปไตยเป็นสิ่งทีคนในสังคมจำเป็นต้องเรียนรู้และทำความเข้าใจ ซึ่งจะส่งผลให้บุคคลทราบถึงสิทธิและเสรีภาพ รวมถึงการกระทำต่างๆ ที่ตนเองสามารถกระทำ และพึงจะได้รับ ซึ่งจะนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และช่วยพัฒนาสังคมให้มีความเจริญก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น ลักษณะสำคัญของประชาธิปไตยที่ได้กล่าวไปในข้างต้นจะประสบความสำเร็จและสามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพย่อมขึ้นอยู่กับรัฐบาลภายใต้การปกครองแบบประชาธิปไตยของประเทศไทยว่า สามารถนำหลักการเกี่ยวกับประชาธิปไตยมาดำเนินการปฏิบัติอย่างสมบูรณ์และด้วยความเข้าใจที่ถูกต้องได้มากน้อยเพียงใด

รูปแบบประชาธิปไตย

ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย เป็นระบอบการปกครองที่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลายในประเทศต่างๆ ทั่วโลก โดยรวมระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย แบ่งออกได้เป็น 2 รูปแบบใหญ่ๆ (ฉัตรภาทร อุณตรงจิตร, 2550, หน้า 107-111) ดังนี้

1.ประชาธิปไตยทางตรง (direct democracy) หรือประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (participatory democracy) มีหลักการพื้นฐานที่สำคัญอยู่ 3 การด้วยกัน ได้แก่

1.1 การมีส่วนร่วมจากประชาชน โดยประชาชนทุกคนจะเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองโดยตรง ประชาชนจะมีบทบาทในการตัดสินใจในกิจการบ้านเมืองโดยไม่ต้องผ่านกระบวนการหลากหลายขั้นตอน เหมือนกับประชาธิปไตยแบบมีผู้แทน และประชาชนมีส่วนร่วมในการออกกฎหมาย (สุพจน์ บุญวิเศษ, 2549, หน้า 158) ซึ่งจะเข้าสู่ขั้นตอนของระบอบการเมืองตั้งแต่ขั้นตอนการรับฟังประเด็นปัญหา การ

อภิปรายโต้เถียง การตัดสินใจทางการเมือง การลงคะแนนเสียง การกำหนดนโยบายหรือข้อปฏิบัติ เพื่อนำไปใช้ในเชิงรูปธรรมรวมทั้งการตรวจสอบและประเมินผล

1.2 การยึดถือเสียงส่วนใหญ่ (majority rule) การตัดสินใจทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยทางตรงนั้น จะยึดถือเสียงส่วนใหญ่หรือมติเสียงข้างมากของประชาชนทั้งในกระบวนการนิติบัญญัติ บริหารและตุลาการ

1.3 ความเท่าเทียมกันทางการเมือง (political equality) ในการตัดสินใจใดๆ ทางการเมืองในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย ถือว่าประชาชนทุกคนมีสิทธิทางการเมืองเท่าเทียมกัน คือ ทุกคนมี 1 เสียงที่จะเลือกโดยอิสระ

ประชาธิปไตยทางตรง หรือประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม เป็นระบอบการปกครองที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์ของชาวเอเธนส์ในกรีกโบราณประมาณ 2500 ปีที่ผ่านมา เป็นรูปแบบประชาธิปไตยที่เหมาะสมกับสังคมที่มีจำนวนประชากรไม่มากนัก และสภาพสังคมไม่มีความสลับซับซ้อน การตัดสินใจในเรื่องที่สำคัญจะกระทำโดยการโหวตหรือออกเสียงโดยพลเมืองเสียงข้างมากเป็นเกณฑ์ ในปัจจุบันการปกครองประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมนี้ไม่สามารถพบได้อย่างเต็มรูปแบบในระดับชาติอีกต่อไปแล้วเนื่องจากสภาพสังคมที่ได้เปลี่ยนแปลงไปจากอดีตและสังคมมีความสลับซับซ้อนมากขึ้น รวมถึงจำนวนประชากรได้เพิ่มขึ้นมากกว่าในอดีตเป็นจำนวนมาก (Stephen, 2004, pp. 170-171) แต่ยังสามารถพบได้ในหน่วยเล็กๆ ทางการเมืองในระดับท้องถิ่น การที่รูปแบบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมยังคงปรากฏอยู่ในท้องถิ่น อาจเป็นเพราะยังคงมีคุณค่าในทางสัญลักษณ์ และความคิดที่ว่า ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนหรือท้องถิ่นเดียวกันมานานควรร่วมกันกำหนดสวัสดิการหรือการดำเนินงานด้านต่างๆ ร่วมกัน รวมถึงในแง่ของจำนวนประชากรในชุมชนยังมีจำนวนไม่มากเกินไป และ

สภาพสังคมที่ไม่มีความซับซ้อนมากนักที่จะดำเนินการในรูปแบบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ซึ่งไม่สามารถรับประกันได้ว่าจะสามารถดำเนินการได้ตลอดไปหรือไม่ เนื่องจากสังคมมีสภาพไม่คงที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ (สนธิ เตชานันท์, 2543, หน้า 116)

2.ประชาธิปไตยทางอ้อม (indirect democracy) หรือเรียกว่า ประชาธิปไตยแบบมีผู้แทน (representative democracy) เนื่องจากในปัจจุบันขนาดของประชากรและความหลากหลายของประชากรที่เพิ่มมากขึ้นทั้งจำนวนความหลากหลายทางเชื้อชาติ ศาสนา สีผิว ระดับการพัฒนาเศรษฐกิจ เป็นต้น รวมถึงสภาพสังคมที่มีความซับซ้อนมากขึ้น ด้วยเหตุนี้จึงเกิดประชาธิปไตยแบบมีผู้แทนขึ้นมา ประชาธิปไตยแบบมีผู้แทนเป็นการเลือกตั้งตัวแทนเข้าไปทำหน้าที่ปกครอง จักร์ พันธุ์เพชร (2552, หน้า 128) ได้กล่าวว่า ประชาธิปไตยแบบมีผู้แทน มีหลักพื้นฐานที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

2.1 ระบบการปกครองประชาธิปไตยแบบมีผู้แทนมีหลักการที่สำคัญเหมือนกับประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ได้แก่ การมีส่วนร่วมจากประชาชน การยึดและเคารพเสียงส่วนใหญ่ และมีความเท่าเทียมกันทางการเมือง แต่สิ่งที่แตกต่างและเพิ่มเข้ามาก็คือ การเลือกตั้งและรัฐธรรมนูญ โดยการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนจะผ่านทาง การเลือกตั้งตามหลักรัฐธรรมนูญที่ได้กำหนดไว้ในแต่ละประเทศอาจมีความแตกต่างกันหรือคล้ายคลึงกันก็ได้ในแต่ละประเทศ ซึ่งการเลือกตั้งนี้จะทำให้ได้ผู้แทนของกลุ่มบุคคล โดยการเลือกตั้งมีหลักการสำคัญ คือ ต้องมีการเลือกตั้งที่มีอิสระและเสรี รวมถึงไม่ผิดกฎหมายหรือระเบียบที่วางไว้

2.2 สามารถทำให้คนเข้ามามีส่วนร่วมได้มากกว่าประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม นอกจากการมีส่วนร่วมทางการเมืองผ่านทาง การเลือกตั้งแล้ว การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนยังสามารถทำได้ผ่านทาง การชุมนุม การเรียกร้องโดยสันติ การแสดงออกทางการเมืองในรูปแบบต่างๆ ผ่านทางงานเขียน การอภิปราย รวมถึง

การรวมตัวกันเพื่อเสนอข้อกฎหมายหรือถอดถอนผู้ที่ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

2.3 ข้อยกเว้นบางประการของเสียงส่วนใหญ่ถึงแม้ว่าเสียงส่วนใหญ่จะเป็นตัวกำหนดนโยบายหรือกฎหมาย แต่ในบางกรณีเสียงส่วนใหญ่อาจไม่เพียงพอต่อประเด็นที่สำคัญ เช่น การแก้ไขรัฐธรรมนูญ อาจต้องใช้เสียงข้างมากถึง 3 ใน 4 เพื่อที่จะให้เพียงพอต่อการยกร่างแก้ไขรัฐธรรมนูญ รวมถึงเสียงข้างมากของศาลรัฐธรรมนูญ อาจสามารถล้มกฎหมายที่ออกโดยผู้แทนของคนส่วนใหญ่ในสังคมได้ ถ้าหากกฎหมายนั้นขัดกับกฎหมายรัฐธรรมนูญที่ใช้ในการปกครองประเทศ

2.4 เป็นการปกครองภายใต้หลักการที่กำหนดโดยรัฐธรรมนูญ รัฐธรรมนูญเป็นสิ่งที่สำคัญมากของรัฐบาล ในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย เนื่องจากเป็นสิ่งที่สำคัญในการที่จะจำกัดอำนาจของรัฐบาลซึ่งได้มาจากเสียงข้างมากในสังคม การใช้อำนาจของเสียงข้างมากโดยปราศจากข้อจำกัด อาจจะทำให้เกิด “ทรราชเสียงข้างมากได้” (tyranny of majority) ซึ่งเป็นเหตุการณ์หรือสถานการณ์ทางการเมืองที่รัฐบาลเลือกที่จะทำตามความต้องการเสียงส่วนใหญ่ โดยละทิ้งเสียงส่วนน้อย โดยเสียงส่วนน้อยนี้อาจจะต้องสูญเสียสิทธิที่พึงมี ดังนั้น รัฐธรรมนูญจึงเป็นสิ่งที่สำคัญในการจำกัดอำนาจเสียงข้างมากในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย

จากที่ได้กล่าวไปในข้างต้นเกี่ยวกับ หลักการพื้นฐานที่สำคัญของประชาธิปไตย ได้แก่ ประชาธิปไตยทางตรงหรือประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม และประชาธิปไตยทางอ้อมหรือเรียกว่าประชาธิปไตยแบบมีผู้แทน สามารถสรุปได้ว่า ทั้ง 2 รูปแบบมีที่คล้ายคลึงกัน เช่น การยึดถือเสียงส่วนใหญ่หรือเสียงข้างมากของประชาชนในการดำเนินการหรือตัดสินใจใดๆ ประชาชนในสังคมมีสิทธิทางการเมืองเท่าเทียมกัน คือ ทุกคนมี 1 เสียง ประชาชนมีส่วนร่วมในการออกกฎหมาย เป็นต้น ส่วนที่แตกต่างกัน คือ การตัดสินใจใดๆ ของประชาชนในแบบประชาธิปไตย

โดยทางอ้อมหรือประชาธิปไตยแบบมีผู้แทน ประชาชนจะเลือกตั้งตัวแทน เพื่อที่จะมาทำหน้าที่ปกครองแทนตนเองผ่านทางกิจกรรมที่รัฐบาลได้จัดขึ้น เช่น การเลือกตั้ง เป็นต้น โดยต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในระเบียบกฎหมาย รวมถึงกฎหมายรัฐธรรมนูญ คือ สิ่งที่สำคัญในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยแบบมีผู้แทน เนื่องจากรัฐธรรมนูญ คือ สิ่งที่จะจำกัดเสียงข้างมากของรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง ให้ไม่สามารถใช้อำนาจได้ตามอำเภอใจ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่ากฎหมายรัฐธรรมนูญนั้นช่วยปกป้องหรือพิทักษ์เสียงส่วนน้อยในสังคมที่ย่อมได้ การใช้อำนาจของรัฐบาลที่มากจากการเลือกตั้งไม่สามารถดำเนินการใดๆ ที่ขัดแย้งต่อกฎหมายรัฐธรรมนูญได้ เช่น การออกกฎหมายของโดยผู้แทนที่ประชาชนเลือกมาถ้ากฎหมายที่ออกมานั้นขัดต่อกฎหมายรัฐธรรมนูญ เสียงข้างมากของศาลรัฐธรรมนูญสามารถลงมติถอดถอนกฎหมายที่ออกโดยผู้แทนที่ถูกเลือกโดยประชาชนได้ เป็นต้น

รูปแบบประชาธิปไตยแบบผู้มีแทนหรือประชาธิปไตยทางอ้อม

รูปแบบประชาธิปไตยแบบมีผู้แทนนั้น โกวิท วกส์สุรวัฒน์ (2540, หน้า 81-84) ได้กล่าวว่า สามารถแบ่งออกได้เป็น 4 รูปแบบ ด้วยกัน ได้แก่ ระบบรัฐสภาหรือแบบคณะรัฐมนตรี (parliamentary system) ระบบประธานาธิบดี (presidential system) ระบบกึ่งประธานาธิบดี (semi – presidential system) และระบบเลือกตั้งนายกรัฐมนตรีโดยตรง (direct-election of premiership of system) ดังต่อไปนี้

1. ระบบรัฐสภาหรือแบบคณะรัฐมนตรี (parliamentary system) ตามหลักทฤษฎีถือได้ว่าประเทศอังกฤษเป็นต้นแบบหรือเป็นแบบอย่าง จุดเด่นคือ การถือเอาฝ่ายนิติบัญญัติหรือรัฐสภาเป็นศูนย์กลางแห่งอำนาจรัฐเป็นที่รวมของเจตจำนงของประชาชนทั้งประเทศ เป็นศูนย์กลางแห่งอำนาจทางการเมือง มีหน้าที่

ทั้งทางด้านนิติบัญญัติและบริหารประเทศ เนื่องจากรัฐสภาประกอบด้วย สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชนโดยตรง (สอดคล้องกับการที่ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย) รัฐสภาจึงมีอำนาจในการแต่งตั้งและถอดถอนรัฐบาล ได้แก่ นายกรัฐมนตรีและคณะรัฐมนตรี ส่วนใหญ่มีกมมาจากเสียงข้างมากในรัฐสภา รัฐสภาได้มีหน้าที่ในการควบคุมการปฏิบัติงานของคณะรัฐมนตรีและฝ่ายบริหาร เช่น การตั้งกระทู้เปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจเพื่อให้คณะรัฐมนตรีลาออก รวมถึงคณะรัฐมนตรีก็มีสิทธิยุบสภาให้มีการเลือกตั้งใหม่ได้ กล่าวคือ มีนายกรัฐมนตรีในฐานะหัวหน้าฝ่ายบริหารเป็นผู้คัดเลือกบุคคลขึ้นมาดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีหรือคณะรัฐมนตรี โดยการรับรองของรัฐสภา นายกรัฐมนตรีมักมี 3 สถานภาพ ได้แก่ สถานภาพการเป็นนายกรัฐมนตรีหรือหัวหน้าคณะรัฐบาล สถานภาพการเป็นหัวหน้าพรรคการเมือง และสถานภาพผู้นำเสียงข้างมากในสภาผู้แทนราษฎร คณะรัฐมนตรีหรือรัฐบาลเป็นผู้ที่มีอำนาจที่แท้จริงในระบบรัฐสภาทั้งทางบริหารและนิติบัญญัติ เนื่องจากคณะรัฐมนตรีมักจะคุมเสียงข้างมากในพรรคการเมือง ด้วยเหตุนี้ หากนักการเมืองในพรรคฝ่ายรัฐบาลมีความสามัคคีไม่แตกแยกแบ่งฝักแบ่งฝ่ายอำนาจของรัฐบาลจะมีความมั่นคงสูงหรือมีเสถียรภาพอย่างมาก นอกจากนี้เมื่อเกิดเหตุการณ์หรือสถานการณ์ใดขึ้นจึงเป็นความรับผิดชอบร่วมกันภายใต้รูปแบบรัฐสภา เป็นความรับผิดชอบแบบองค์คณะหรือความรับผิดชอบร่วม ไม่ใช่ตัวผู้นำรัฐบาลเพียงคนเดียวแบบที่เกิดขึ้นกับรูปแบบประธานาธิบดี (บูมอริ ยีหมะ, 2550, หน้า 118-122)

2. ระบบประธานาธิบดี (presidential system) มีสหรัฐอเมริกาเป็นต้นแบบ ระบบประธานาธิบดีถูกดัดแปลงมาจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ กล่าวคือประธานาธิบดีเป็นทั้งประมุขของรัฐและหัวหน้าฝ่ายบริหาร การดำรงตำแหน่งของประธานาธิบดีไม่ได้ขึ้นอยู่กับเสียงสนับสนุนข้างมากของสมาชิกสภาผู้แทน รา

ขมูร แต่ขึ้นอยู่กับทะแนนนิยมจากประชาชนทั้งประเทศ ที่มีต่อตัวประธานาธิบดี เนื่องจากการขึ้นดำรงตำแหน่งของประธานาธิบดีมาจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชนทั้งประเทศมีอำนาจและแต่งตั้งถอดถอนรัฐมนตรี นอกจากนี้ยังเป็นผู้บัญชาการทหารสูงสุดมีอำนาจในการสั่งการในการรบได้อย่างเด็ดขาดระบบนี้มีจุดเด่น คือ ระบบการถ่วงดุลอำนาจ ระหว่างอำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหารและอำนาจตุลาการ มีการแบ่งอำนาจกันเกือบจะเด็ดขาด รวมถึงมีการตรวจสอบซึ่งกันและกันอยู่ตลอดเวลา กล่าวคือ รัฐสภามีหน้าที่เป็นผู้บัญญัติกฎหมาย แต่ประธานาธิบดีสามารถยับยั้งร่างกฎหมายดังกล่าวได้ และศาลสูงมีอำนาจพิจารณาว่ากฎหมายนั้นขัดต่อรัฐธรรมนูญที่ใช้ในการปกครองประเทศหรือไม่ นอกจากนี้วุฒิสภามีอำนาจไม่ยอมรับคณะรัฐมนตรีที่ประธานาธิบดีแต่งตั้งได้ หลักการสำคัญในการแบ่งแยกอำนาจของ ระบบประธานาธิบดีคือ ประธานาธิบดีเป็นผู้ที่ได้รับเลือกมาจากประชาชนซึ่งประธานาธิบดีเป็นผู้สรรหาและแต่งตั้งคณะรัฐมนตรี โดยต้องผ่านความเห็นชอบจากรัฐสภา รัฐมนตรีจะไม่สามารถเป็นสมาชิกรัฐสภาได้ จากจุดนี้จะเห็นได้ว่ามีความแตกต่างกับระบบรัฐสภาที่รัฐมนตรีเป็นสมาชิกรัฐสภากลุ่มเดียวกับรัฐบาล

3. ระบบกึ่งประธานาธิบดี (semi – presidential system) ถือได้ว่ามีประเทศฝรั่งเศสเป็นต้นแบบ และเพิ่งเกิดขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่สอง มีจุดเด่น คือ การเอารัฐบาล 2 แบบที่ได้กล่าวไปในข้างต้นมาปรับปรุงและดัดแปลงเข้าด้วยกัน กล่าวคือ ให้ประธานาธิบดีต้องได้รับการเลือกตั้งจากประชาชนทั้งประเทศโดยตรง เพื่อให้มีอำนาจมากถ่วงดุลแก่รัฐสภาได้ ประธานาธิบดีมีอำนาจในการยุบสภาผู้แทนราษฎร แต่งตั้งและปลดนายกรัฐมนตรี รวมถึงฝ่ายบริหารได้ตามความเหมาะสม คณะรัฐมนตรีมีอำนาจในการบริหารอย่างเต็มที่ รัฐสภามีอำนาจในการแก้กฎหมายและควบคุมการบริหารราชการของฝ่ายบริหารเท่านั้น หากคณะรัฐมนตรีไม่ได้รับความ

เห็นชอบจากรัฐสภาต้องลาออก แต่ประธานาธิบดีไม่ต้องลาออกและสามารถแต่งตั้งนายกรัฐมนตรีคนเดิมกลับมารับตำแหน่งได้ ในทางปฏิบัติสรุปคือ ประธานาธิบดีเป็นผู้ใช้อำนาจแต่คณะรัฐมนตรีเป็นผู้รับผิดชอบให้นายกรัฐมนตรีจะทำหน้าที่คล้ายกับรองประธานาธิบดีมากกว่าที่จะอยู่ในตำแหน่งหัวหน้าฝ่ายบริหาร(จักษ์ พันธ์ชูเพชร, 2552, หน้า 143-149) ส่วนความแตกต่างระหว่างระบบประธานาธิบดีและระบบกึ่งประธานาธิบดี คือ ประธานาธิบดีในระบบประธานาธิบดีมีอำนาจในการบริหาร แต่ประธานาธิบดีในระบบกึ่งประธานาธิบดีเป็นผู้จัดสรรอำนาจการบริหารประเทศให้แก่นายกรัฐมนตรีและฝ่ายบริหาร (ณัชชาภัทร อุ่นตรงจิตร, 2550, หน้า 112-116)

4. ระบบเลือกตั้งนายกรัฐมนตรีโดยตรง (direct-election of premiership of system) คือ การเลือกตั้งหัวหน้าฝ่ายบริหาร ปรัชญาในการเลือกตั้งนายกรัฐมนตรีโดยตรง คือ การเลือกตั้งผู้ที่เป็นตัวแทนของประชาชนทั้งประเทศ ซึ่งจะสามารถแก้ไขปัญญาของรัฐบาลแบบรัฐสภาหรือคณะรัฐมนตรีที่ว่านายกรัฐมนตรีเป็นผู้แทนจากจังหวัดหนึ่งจังหวัดใดหรือนายทุนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่านั้น ประเทศไทยมีการเสนอแนะให้ทดลองใช้รูปแบบรัฐบาลแบบนี้มาไม่ต่ำกว่า 20 ปีแล้ว แม้ในปัจจุบันก็ยังมึนักวิชาการหรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเสนอแนะให้ทดลองใช้รูปแบบรัฐบาลแบบนี้

การแสดงออกถึงอำนาจที่ประชาชนพึงมีตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย

ในการปกครองแบบประชาธิปไตย ประชาชนเป็นผู้มีอำนาจสูงสุด ซึ่งก็คือ ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจ โกวิท วงศ์สุรวัฒน์ (2540, หน้า 74-76) ได้กล่าวว่า ประชาชนสามารถแสดงออกถึงอำนาจที่ตนเองพึงมีในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย ดังนี้

1.การออกเสียงเลือกตั้ง (election) เป็นการแสดงออกทางอำนาจของประชาชนในการเลือกรัฐบาล

ซึ่งคือ ผู้ดำเนินงานของรัฐ การเลือกตั้งใช้หลักความเสมอภาคโดยประชาชนทุกคนมีสิทธิในการเลือกตั้งทั่วไปไม่มีข้อจำกัดในเรื่อง เพศ ทรัพย์สินมรดก หรือชาติตระกูล อาชีพ สถานะทางสังคม การเลือกตั้งเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการบริหารประเทศ เนื่องจากผู้แทนที่ประชาชนเลือกตั้งเข้าไปจะเป็นผู้ที่เข้าไปทำหน้าที่ในการจัดตั้งรัฐบาลที่ทำหน้าที่บริหารประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้าตามความต้องการของประชาชน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2542, หน้า 26-27) นอกจากนี้ ปัญหาเรื่องการนอนหลับหลับสิทธิ์ ถือเป็นปัญหาที่สำคัญในการเลือกตั้งตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย

2. การออกเสียงประชามติ (referendum) คือ อำนาจที่ประชาชนมีเพื่อใช้ตัดสินปัญหาต่างๆ ของรัฐตามความต้องการหรือเจตจำนงของตน ส่วนใหญ่ในทางปฏิบัติมักเกี่ยวข้องกับกฎหมายรัฐธรรมนูญที่ยกวางขึ้นใหม่ หรือแก้ไขเพิ่มเติมในตอนใดตอนหนึ่ง การออกเสียงหรือการลงคะแนนเสียงก็ไม่ได้มีความซับซ้อนเพียงแค่ว่า โหวต Yes หรือ No ในเรื่องนั้นๆ ตามความต้องการหรือเจตจำนงของตน ที่มาของการออกเสียงประชามตินี้มาจากประเทศสวิตเซอร์แลนด์ที่เน้นเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญดังตัวอย่าง การออกเสียงประชามติของประเทศสวิตเซอร์แลนด์ เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ.1971 รัฐบาลสวิตเซอร์แลนด์ได้เสนอให้มีการออกเสียงประชามติในการร่างแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญให้ผู้หญิงมีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งได้ ผลปรากฏว่า ผู้มาใช้สิทธิออกเสียงหรือลงประชามติส่วนใหญ่เป็นผู้ชายทั้งสิ้น โดยได้ออกเสียงเห็นด้วย จึงส่งผลให้วันที่ 30 และ 31 ตุลาคม ค.ศ.1971 ผู้หญิงสวิตเซอร์แลนด์จึงมีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาเป็นครั้งแรก (Edouard Bertran de Jpuvenel, 1961 อ้างใน สนธิ เชนานันท์, 2543, หน้า 117) นอกจากนี้ยังพบในรัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส เป็นต้น ที่ให้ประชาชนออกเสียงประชามติรับรองหรือไม่รับรองการแก้ไขรัฐธรรมนูญ

3. ประชาชนมีสิทธิเสนอร่างกฎหมาย (initiative) ตามหลักประชาธิปไตยโดยทั่วไป ประชาชนมักใช้อำนาจอธิปไตยในการร่างกฎหมายโดยผ่านทางฝ่ายนิติบัญญัติ คือ รัฐสภา แต่ประชาชนก็มีสิทธิที่จะแสดงอำนาจอธิปไตยในการเสนอร่างกฎหมายได้ สิ่งนี้ถือได้ว่าเป็นพัฒนาการในทางประชาธิปไตยที่ก้าวหน้าหรือยอดเยี่ยมในทางปฏิบัติ ในทางทฤษฎีการเสนอร่างกฎหมายกับการออกเสียงประชามติมาจากหลักการพื้นฐานอันเดียวกัน สิทธิในการเสนอร่างกฎหมายของประชาชนมีความสำคัญและเหนือกว่าสิทธิในการออกเสียงหรือลงประชามติ กล่าวคือ ประชาชนมีสิทธิที่จะเสนอร่างกฎหมาย ถ้าหากฝ่ายนิติบัญญัติไม่ทำตามหรือไม่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างเหมาะสม ในขณะที่การออกเสียงประชามติมีสิทธิแค่เพียงการตัดสินใจยอมรับหรือไม่ยอมรับร่างกฎหมายที่ผ่านสภานิติบัญญัติแล้วเท่านั้น (สนธิ เชนานันท์, 2543, หน้า 117) ซึ่งในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2550 ในมาตรา 163 ได้บัญญัติให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งไม่น้อยกว่า 10,000 คน มีสิทธิเข้าชื่อร้องขอต่อประธานรัฐสภา เพื่อให้รัฐสภาพิจารณากฎหมายได้เว้นแต่เฉพาะกฎหมายที่มีความเกี่ยวข้องกับสิทธิเสรีภาพของประชาชนชาวไทย และแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐเท่านั้น

4. ประชาชนสามารถตัดสินปัญหาสำคัญๆ เกี่ยวกับนโยบายของรัฐบาล (plebiscite) ในทางปฏิบัติเมื่อรัฐบาลมีปัญหาในระดับนโยบายที่ไม่สามารถตัดสินใจเองได้ เนื่องจากเมื่อตัดสินใจไปแล้วอาจเกิดผลกระทบที่รุนแรงต่อสังคม เช่น การที่จะเลิกจำหน่ายสุรา หรือการเปิดบ่อนพนันโดยเสรีถูกต้องตามกฎหมาย เรื่องเหล่านี้รัฐบาลต้องให้ประชาชนตัดสินใจกันเอง โดยการเปิดให้ลงคะแนนเสียงก็คือ Yes กับ No ตามเจตจำนงหรือความต้องการของประชาชนการให้ประชาชนสามารถตัดสินปัญหาสำคัญๆ เกี่ยวกับนโยบายของรัฐบาล (plebiscite) ส่วนการออกเสียงประชามติ (referendum) คนส่วนใหญ่มักเข้าใจผิดและใช้ปะปนกัน

ซึ่งการออกเสียงประชามติ เป็นการให้ประชาชนมาลงคะแนนว่าจะรับหรือไม่รับร่างรัฐธรรมนูญทั้งฉบับ หรือที่แก้ไขเป็นการเฉพาะในบางมาตรา แต่การให้ประชาชนลงมติเพื่อตัดสินใจปัญหาสำคัญที่เกี่ยวกับนโยบายรัฐบาลมักไม่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขกฎหมายทุกครั้งไป แต่เกี่ยวกับนโยบาย การดำเนินงานที่สำคัญๆ มีผลกระทบต่อคนส่วนใหญ่ในสังคม(ไพโรจน์ ชัยนาม, 2524 อ้างถึงใน สนธิ เชนานันท์, 2543, หน้า 119)

5. ประชาชนสามารถเปลี่ยนผู้ดำรงตำแหน่งสำคัญของรัฐบาลได้ (recall) การแสดงออกซึ่งอำนาจอธิปไตยของประชาชนที่สามารถมีสิทธิออกเสียงหรือถอดถอนบุคคลในตำแหน่งต่างๆ ที่มาจากการเลือกตั้ง การดำเนินการเช่นนี้อยู่บนหลักการพื้นฐานที่ว่า เมื่อประชาชนเลือกตั้งเข้ามาได้ก็สามารถถอดถอนออกได้เช่นกัน โดยเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญที่ได้กำหนดไว้

สรุป

ประชาธิปไตยเป็นการปกครองโดยประชาชน ซึ่งก็คืออำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชนหรือประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจ โดยรวมระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย แบ่งออกได้เป็น 2 รูปแบบใหญ่ๆ ได้แก่ รูปแบบที่ 1 ประชาธิปไตยทางตรง หรือประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม เป็นรูปแบบประชาธิปไตยที่เหมาะสมกับสังคมที่มีจำนวนประชากรไม่มากนัก และสภาพสังคมไม่มีความสลับซับซ้อน รูปแบบที่ 2 ประชาธิปไตยทางอ้อม หรือเรียกว่า ประชาธิปไตยแบบมีผู้แทน มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพสังคมในปัจจุบัน เนื่องจากในปัจจุบันขนาดของประชากรและความหลากหลายของประชาชนที่เพิ่มมากขึ้นทั้งจำนวน ความหลากหลายทางเชื้อชาติ ศาสนา สีผิว ระดับการพัฒนา เศรษฐกิจ เป็นต้น รวมถึงสภาพสังคมที่มีความซับซ้อน

มากขึ้น ด้วยเหตุนี้จึงเกิดประชาธิปไตยแบบมีผู้แทนขึ้นมา ประชาธิปไตยแบบมีผู้แทนสามารถแบ่งออกได้เป็น 4 รูปแบบด้วยกัน ได้แก่ ระบบรัฐสภาหรือแบบคณะรัฐมนตรี ระบบประธานาธิบดี ระบบกึ่งประธานาธิบดี และระบบเลือกตั้งนายกรัฐมนตรีโดยตรง ปัจจุบันรูปแบบประชาธิปไตยแบบมีผู้แทนที่ได้ถูกนำไปใช้อย่างแพร่หลาย ในหลายประเทศทั่วโลก รูปแบบประชาธิปไตยแบบมีผู้แทน ได้แก่ ระบบรัฐสภาหรือคณะรัฐมนตรี และระบบประธานาธิบดี การที่จะบอกว่ารูปแบบประชาธิปไตยใดดีที่สุดและมีความเหมาะสมนั้น ไม่สามารถกระทำได้นอกจากสภาพสังคมในแต่ละประเทศมีความแตกต่างกันทั้งประวัติศาสตร์ความเป็นมา สภาพสังคมทั้งในอดีตและปัจจุบัน และปัจจัยทางสภาพแวดล้อมอื่นๆ อีกมากมาย นอกจากนี้การเรียนรู้และทำความเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะของประชาธิปไตยและการแสดงออกทางอำนาจที่บุคคลพึงมีในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย เป็นสิ่งที่สำคัญที่ประชาชนในสังคมควรเรียนรู้และทำความเข้าใจ เนื่องจากช่วยให้บุคคลรู้จักสิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ที่ตนเองพึงมี รวมถึงการกระทำต่างๆ ที่ตนเองสามารถทำได้และพึงจะได้รับภายใต้การดำเนินชีวิตในสังคมที่อยู่ภายใต้ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยเพื่อประโยชน์ต่อวิถีการดำเนินชีวิตประจำวัน รวมไปถึงเพื่อการดำเนินชีวิตในสังคมร่วมกันอย่างมีความสุขและช่วยพัฒนาสังคมให้มีความเจริญก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น เนื่องจากประชาธิปไตยเป็นระบอบการปกครองที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงต่อวิถีการดำรงชีวิตของประชาชนในสังคมที่อยู่ภายใต้ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). *ประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: กรุงเทพมหานคร.
- โกวิท วงศ์วรวัฒน์. (2540). *หลักรัฐศาสตร์*. กรุงเทพฯ: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- จักษ์ พันธ์ชูเพชร. (2552). *รัฐศาสตร์* (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: มายด์ พับลิชชิ่ง.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2519). *ประชาธิปไตย สังคมนิยม คอมมิวนิสต์ กับการเมืองไทย*. กรุงเทพฯ: พินนศ.
- ฉันทชาภัทร อุ่นตรงจิต. (2550). *รัฐศาสตร์* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุญอริ ยีหมะ. (2550). *ความรู้เบื้องต้นทางรัฐศาสตร์*. สงขลา: สามลดา.
- สนธิ เตชานันท์. (2543). *พื้นฐานรัฐศาสตร์* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สุพจน์ บุญวิเศษ. (2549). *หลักรัฐศาสตร์*. กรุงเทพฯ: เอ็ม.ที.เพลส.
- อมร รัชกาลสัตย์และคณะ. (2539). *ประชาธิปไตย อุดมการณ์ หลักการ และแบบอย่างการปกครองหลายประเทศ*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Campbell, D .J. (2008). *The basic concept for the democracy ranking of the quality of democracy*. Vienna: Democracy Ranking.
- Eremenko, M. (2001). *Political participation*. Retrieved from <http://www.culturaldiplomacy.org/academy/content/pdf/participant-papers/eu/Maria-Eremenko-Political-participation-Model-by-Verba-in-the-EU-and-Russia.pdf>
- Shively, W .P. (2008). *Power & choice: An introduction to political science* (11thed.). Boston: McGraw-Hill.
- Tansey, S .D. (2004). *Politics: The basics* (3rded.). London: Routledge.

